

УДК: 629.78:061.1EU

Biblid 1451-3188, 25 (2026)

Год XXV, бр. 94-95, стр. 301–340

Изворни научни рад

Рад примљен 20. 05. 2026. године

Рад одобрен 10. 06. 2026. године

DOI: https://doi.org/10.18485/iire_ez.2026.25.94_95.15

CC BY-SA 4.0

СВЕМИРСКИ ПРОГРАМ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ

Душко ДИМИТРИЈЕВИЋ*

Анстракт: Од краја деведесетих година 20. века Европска унија (ЕУ) развија сопствене свемирске иницијативе и програме, попут Европског геостационарног навигационог система (EGNOS), Галилеа и Коперникуса, који имају за циљ да одговоре на потребе европских грађана, али и на захтеве јавних политика ЕУ. Да би се осигурао њихов континуитет и да би се побољшали постојећи свемирски капацитети у области пружања свемирских услуга и трансформације и развоја дигиталних и информационо-комуникационих технологија, као и да би се омогућило испуњавање приоритета у областима климатских промена, транспорта, безбедности и одбране, ЕУ је 28. априла 2021. године донела Уредбу 2021/696 којом се успоставља европски Свемирски програм (*EU Space Programme*). Уредбом се утврђују циљеви Програма, буџет и облици финансирања за временски период од 2021. до 2027. године. Истовремено, Уредбом се успоставља и Агенција ЕУ за свемирски програм (*EU Agency for the Space Programme* – EUSPA), којом је замењена Европска агенција за глобалне сателитске навигационе системе (GNSS) основана Уредбом

* Институт за међународну политику и привреду, Београд. E-mail: dimitrijevicd@diplomacy.bg.ac.rs; ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-3375-7280>.

Рад је настао у оквиру научноистраживачког пројекта „Србија и изазови у међународним односима 2026“, који финансира Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије, а реализује Институт за међународну политику и привреду током 2026. (евиденциони број: 451-03-33/2026-03/200041).

912/2010 од 22. септембра 2010. године. У раду који следи разматрају се усвојена правна решења везана за Свемирски програм, као и овлашћења Агенције ЕУ надлежне за његово спровођење.

Кључне речи: Свемирски програм ЕУ, Агенција ЕУ за свемирски програм, свемирска технологија, свемирски подаци, свемирске услуге, свемирска индустрија

1) УВОД

Са техничко-технолошким напретком свемирска индустрија постала је међу најконкурентнијима на свету. Ново доба карактерише појава нових свемирских актера, развој нових технологија којима се радикално мењају традиционални индустријски модели. Да би остала један од водећих међународних актера са великом слободом деловања у свемирској области, ЕУ је настојала да подстакне научни и технички напредак подржавајући конкурентност и иновативне капацитете индустрија у свемирском сектору.

Такође, да би смањила зависност од свемирских система велих свемирских сила, ЕУ је подржала аутономан, поуздан и исплатив приступ свемиру, посебно у погледу критичне инфраструктуре и технологије, јавне безбедности и безбедности њених држава чланица. Сам развој свемирског сектора историјски је био везан за развој безбедносног сектора.¹ Опрема, компоненте и инструменти који се користе у свемирском сектору, као и свемирски подаци и свемирске услуге, неретко су имале двоструку намену. Иако је тај тренд временом растао, то није искључило чињеницу да се свемир мора користити пре свега у мирољубиве сврхе, а сходно општим принципима и правилима међународног права. Делујући у том правцу, још од деведесетих година 20. века, ЕУ је доносила сопствене свемирске иницијативе и програме, попут Европског геостационарног навигационог система (EGNOS), Галилеа и Коперникуса који су били вођени партикуларном правном регулативом. У Глобалној стратегији за безбедносну и одбрамбену политику из 2016. године, која је дефинисана у оквиру Заједничке спољне и безбедносне политике (ЗСБП), посебно је наглашена цивилна компонента свемирских програма ЕУ. У циљу њиховог

¹ Богдан Стојановић, Душко Димитријевић, *Геополитика свемира и међународно право*, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2025; „Свемирска стратегија Европске уније за безбедност и одбрану“, *Европско законодавство*, 2025, Vol. 24, бр. 89, стр. 179–202.

проширења ЕУ је радила на осмишљавању и изградњи властитих система за управљање свемирским објектима, који би у перспективи требало да доведу до стварања, раста и развоја европске свемирске индустрије. Изградња свемирског ланца вредности у ЕУ креће се двоструким колосеком. С једне стране, ту су тзв. „успоставне активности“ (*upstream activities*), којима се успостављају оперативни свемирски системи (укључујући активности развоја, производње и лансирања рада таквих система), док се, с друге стране, развијају и гранају тзв. „примењене активности“ (*downstream activities*), које обухватају активности које покривају пружање услуга и повезаних производа са свемирским корисницима. За реализацију поменутих активности ЕУ је осмишљавала погодне моделе на европском, регионалном и националном нивоу. Ови модели углавном су били праћени усвајањем одређених иницијатива као што је, примера ради, иницијатива о свемирским платформама која окупљају различите свемирске актере усредсређене на развој свемирских услуга, трансформацију у областима дигиталних и информационо-комуникационих технологија, као и на испуњавање приоритета јавних политика, попут климатских промена, транспорта, безбедности и одбране, без већег ослањања на мере које се предузимају на националном нивоу или од стране Европске свемирске агенције (ESA).

Делујући у складу са напред наведеним, а у сврху осигурања стратешке независности, модернизације свемирског сектора и повећања ефикасности економских потенцијала свемирских технологија, у јуну 2018. године Европска комисија предложила је Уредбу „којом се успоставља свемирски програм Уније и Агенција Европске уније за свемирски програм“.² У оквиру овог Предлога, Комисија је настојала да повећа свемирски буџет како би подржала конкурентност и иновативне капацитете европског сектора, потом да створи Агенцију ЕУ за свемирски програм (EUSPA) која би заменила Агенцију за глобалне сателитске навигационе системе (GNSS), те коначно, да стави под јединствену контролу све главне свемирске програме које води ЕУ: Галилео, Европски

² “Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council establishing the Space Program of the Union and the European Union Agency for the Space Program and repealing Regulations (EU) No 912/2010, (EU) No 1285/2013, (EU) No 377/2014 and Decision 541/2014/EU”, Brussels, 6. 6. 2018, COM(2018) 447 final. Предлог је довео до извесних турбуленција у односима између ESA и ЕУ, јер је било вероватно да ће се овлашћења EUSPA преклапати са надлежностима ESA због броја заједничких држава чланица присутних у оба тела.

геостационарни навигациони систем (*European Geostationary Navigation Overlay Service – EGNOS*), Коперникус и Програм ЕУ за надзор и праћење свемира (*EU Space Surveillance and Tracking Programme – EU SST*) који је у међувремену прерастао у део Програма свесности о ситуацији у свемиру (*Space Situational Awareness Program – SSA*). Европски парламент и Савет усвојили су 28. априла 2021. године наведени Предлог, доношењем Уредбе 2021/696 о успостављању Свемирског програма (*EU Space Programme*) и оснивању Агенције ЕУ за свемирски програм (*EU Agency for the Space Programme – EUSPA*).³

2) МЕРА

„Уредба 2021/696 Европског парламента и Савета од 28. априла 2021. године, о успостављању Свемирског програма Уније и оснивању Агенције Европске уније за свемирски програм те стављању ван снаге Уредби 912/2010, 1285/2013 и 377/2014 и Одлуке 541/2014/EУ“ [Regulation 2021/696 of the European Parliament and of the Council of 28 April 2021 establishing the Union Space Programme and the European Union Agency for the Space Programme and repealing Regulations (EU) No 912/2010, (EU) No 1285/2013 and (EU) No 377/2014 and Decision No 541/2014/EU].⁴

3) САДРЖАЈ

Уредба 2021/696 у члану 2. садржи дефиниције следећих појмова:

- 1) „Свемирска летелица“ означава објекат у орбити који је пројектован за обављање одређене функције или мисије, као што су комуникација, навигација или посматрање Земље, укључујући сателите, горње степеннице лансирних летелица и летелице за поновни улазак у атмосферу; летелица која више није способна да испуни своју предвиђену мисију сматра се нефункционалном; летелица која је у стању приправности, или стању приправности чекајући могућу реактивацију, сматра се функционалном;
- 2) „Свемирски објекат“ означава било који објекат који је направио човек у свемиру;

³ Након усвајања Уредбе, Комисија и ESA закључиле су 22. јуна 2021. године оквирни споразум о финансијском партнерству како би дефинисале улоге и одговорности Комисије, ESA и EUSPA, ажурирајући оквирни споразум ESA–ЕУ из 2004. године.

⁴ Видети: „Извори“.

- 3) „Објекти близу Земље“ или „NEO“ представљају природне објекте у Сунчевом систему који се приближавају Земљи;
- 4) „Свемирски отпад“ означава било који свемирски објекат, укључујући летелице или њихове фрагменте и делове, који се налазе у Земљиној орбити или поново улазе у Земљину атмосферу, који је ван употребе или више не служи ниједној одређеној сврси, укључујући делове ракета или вештачких сателита или неактивне вештачке сателите;
- 5) „Феномени свемирског времена“ или „SWE“ означавају природне варијације у свемирском окружењу на Сунцу и око њега, укључујући соларне бакље, соларне енергетске честице, варијације соларног ветра, коронална избацивања, геомагнетне олује и динамику, радијационе олује и јоносферске поремећаје, који могу утицати на Земљу и свемирску инфраструктуру;
- 6) „Свест о ситуацији у свемиру“ или „SSA“ означава холистички приступ који укључује свеобухватно знање и разумевање главних опасности у свемиру, које укључују сударе свемирских објеката, фрагментацију и поновни улазак свемирских објеката у атмосферу, феномене свемирског времена и објекте близу Земље;
- 7) „Систем за надзор и праћење свемира“ или „SST систем“ означава мрежу сензора са земље и из свемира способних за праћење свемирских објеката, заједно са могућностима обраде, усмерених на пружање података, информација и услуга везаних за свемирске објекте који круже око Земље;
- 8) „SST сензор“ представља било који уређај или комбинацију уређаја, као што су радари, ласери и телескопи са земље или из свемира, способни да обављају свемирски надзор или праћење и мерење физичких параметара повезаних са свемирским објектима, као што су величина, положај и брзина;
- 9) „SST подаци“ представљају физичке параметре свемирских објеката, укључујући свемирски отпад, прикупљене SST сензорима или орбиталне параметре свемирских објеката добијене из посматрања SST сензора у оквиру SST подкомпоненте;
- 10) „SST информације“ означавају обрађене SST податке који су одмах разумљиви примаоцу;
- 11) „Backlink“ означава функционалну способност Галилео службе за трагање и спасавање (SAR); Галилео SAR услуга треба да допринесе

- глобалној служби за праћење ваздухоплова, како је дефинисано од стране Међународне организације цивилног ваздухопловства (ИКАО);
- 12) „Copernicus Sentinels” означава сателите, свемирске летелице или корисне терете свемирских летелица намењене Коперникусу који служе за посматрање Земље из свемира;
 - 13) „Коперникус подаци” означавају податке које примају *Copernicus Sentinels*, укључујући њихове метаподатке;
 - 14) „Коперникус подаци и информације треће стране” означавају просторне податке и информације лиценциране или стављене на располагање за употребу у Коперникусу који потичу из извора који нису *Copernicus Sentinels*;
 - 15) „Коперникус *in situ* подаци” означавају податке добијене посматрањем са копнених, морских или ваздушних сензора и референтне и помоћне податке лиценциране или стављене на располагање за употребу у оквиру Коперникуса;
 - 16) „Информације Коперникуса” означавају информације добијене из Коперникус услуга након обраде или моделирања, укључујући њихове метаподатке;
 - 17) „Државе учеснице Коперникуса” означавају треће земље које финансијски доприносе и учествују у Коперникусу у складу са међународним споразумом закљученим са Унијом;
 - 18) „Основни корисници Коперникуса” означавају институције и тела Уније и европске националне или регионалне јавне органе у Унији или у државама учесницама Коперникуса којима је поверен задатак пружања јавне услуге у сврху дефинисања, спровођења, извршавања или праћења цивилних јавних политика, као што су политике заштите животне средине, цивилне заштите, безбедности, укључујући безбедност инфраструктуре, или политика безбедности, које имају користи од података Коперникуса и које имају комплементарну улогу у развоју Коперникуса;
 - 19) „Други корисници Коперникуса” означавају истраживачке и образовне организације, комерцијална и приватна тела, добротворне организације, невладине организације и међународне организације, које имају користи од података и информација Коперникуса;
 - 20) „Корисници Коперникуса” означавају кључне кориснике и друге кориснике Коперникуса;

- 21) „Услуге Коперникуса“ означавају услуге са додатом вредношћу од општег и заједничког интереса за Унију и државе чланице, које финансира Програм и помоћу којих се подаци посматрања Земље, подаци Коперникуса *in situ* и други пратећи подаци трансформишу у обрађене, агрегиране и интерпретиране информације прилагођене потребама корисника Коперникуса;
- 22) „Корисник GOVSATCOM-а“ је јавни орган, тело коме је поверено вршење јавних овлашћења, међународна организација, физичко или правно лице који су овлашћени и којима су поверени задаци везани за надзор мисија, операција и инфраструктура од изузетног значаја за безбедност и управљање овим мисијама, операцијама и инфраструктурама;
- 23) „GOVSATCOM центар“ означава оперативни центар чија је главна функција безбедно повезивање корисника GOVSATCOM-а са добављачима капацитета и услуга GOVSATCOM-а и тиме оптимизација понуде и потражње у било ком тренутку;
- 24) „Сценарио коришћења GOVSATCOM-а“ значи оперативни сценарио у одређеном окружењу у којем су потребне услуге GOVSATCOM-а;
- 25) „Класификоване информације ЕУ“ или „EUCI“ означава сваку информацију или материјал који се сматра класификованим од стране ЕУ и чије неовлашћено откривање може проузроковати различите степене штете интересима Уније или интересима једне или више држава чланица;
- 26) „Осетљиве неклаификоване информације“ означавају неклаификоване информације у смислу члана 9. Одлуке Комисије (ЕУ, Еуратом) 2015/443(37), према којој се обавеза заштите осетљивих неклаификованих информација односи искључиво на Комисију и на агенције и тела Уније који су законски обавезни да примењују безбедносна правила Комисије;⁵
- 27) „Операција комбиновања“ значи акцију финансирану из буџета Уније, укључујући и у оквиру механизма комбиновања у складу са чланом 2(6) Финансијске уредбе, која комбинује бесповратне облике подршке или финансијске инструменте или буџетске гаранције из буџета Уније и повратне облике подршке од развојних или других јавних

⁵ “Commission Decision (EU, Euratom) 2015/444 of 13 March 2015 on the security rules for protecting EU classified information”, *OJ L* 72, 17. 3. 2015, pp. 53–88.

финансијских институција и комерцијалних финансијских институција и од инвеститора;

- 28) „Правни субјект“ означава физичко или правно лице, у овом другом случају основано и признато као такво у складу са правом Уније, националним или међународним правом, које има правни субјектитет и способност да делује у своје име, врши права и преузима обавезе, као и субјект без правног субјективитета како је наведено у члану 197(2)(ц) Финансијске уредбе;
- 29) „Фидуцијарни ентитет“ означава правни ентитет који је независан од Комисије или треће стране и који прима податке од Комисије или те треће стране у сврху безбедног чувања и обраде тих података.

У члану 3. Уредба регулише садржај Свемирског програма. Тако, Програм обухвата следеће компоненте:

- „Галилео“ – аутономни глобални навигациони сателитски систем (GNSS) под цивилном контролом који се састоји од констелације сателита, центара и глобалне мреже земаљских станица, пружајући услуге позиционирања, навигације и мерења времена и интегришући безбедносне потребе и захтеве;
- „Европски геостационарни навигациони систем (EGNOS)“ – као цивилни регионални навигациони сателитски систем под цивилном контролом који се састоји од земаљских центара и станица и неколико транспондера инсталираних на геосинхроним сателитима, који појачавају и коригују отворене сигнале које емитују Галилео и други GNSS, између осталог, за управљање ваздушним саобраћајем, услуге ваздушне навигације и друге транспортне системе;
- „Коперникус“ – оперативни, аутономни, цивилни систем за посматрање Земље заснован на потребама корисника и под цивилном контролом, који се надовезује на постојеће националне и европске капацитете. Исти нуди геоинформационе податке и услуге, а састоји се од сателита, земаљске инфраструктуре, постројења за обраду података и информација и дистрибутивне инфраструктуре. Коперникус је заснован на политици слободних, потпуних и отворених података и интегрише безбедносне потребе и захтеве по потреби;
- „Свест о ситуацији у свемиру“ или „SSA“ – која садржи три засебне подкомпоненте, и то: „SST“, систем за надзор и праћење базиран у свемиру, усмерен на побољшање, управљање и пружање података, информација и услуга везаних за надзор и праћење свемирских

објеката у Земљиној орбити; „SWE“, параметре посматрања везане за феномене свемирског времена и „NEO“, подкомпоненту за праћење ризика од објеката који су близу или се приближавају Земљи;

- „GOVSATCOM“ – сателитску комуникациону службу под цивилном и државном контролом која омогућава пружање сателитских комуникационих капацитета и услуга телима ЕУ и државама чланицама које управљају мисијама и инфраструктурама од критичног значаја за безбедност.

Програм садржи додатне мере усмерене на обезбеђивање ефикасног и аутономног приступа ЕУ свемиру. Исти укључује и неговање иновативног и конкурентног европског свемирског сектора (успостављеног и распоређеног), јачање свемирског екосистема и јачање ЕУ као глобалног актера.

Чланом 4. Уредбе формулишу се општи и посебни циљеви. Тако, општи циљеви Програма обухватају обезбеђење или доприношење обезбеђивању висококвалитетних и ажурних и, где је то прикладно, безбедних података, информација и услуга везаних за свемир на глобалном нивоу. Уз то, општи циљеви обухватају независно доношење одлука засновано на доказима, укључујући и оне које се односе на климатске промене, транспорт и безбедност. Максимизација социо-економске користи подстицањем развоја иновативних и конкурентних европских узводних и низводних сектора, укључујући мала и средња предузећа и стартапове, такође, усвајање и коришћење података, информација и услуга представљају сваки за себе опште циљеве Свемирског програма. Уредба посебно апострофира значај постизања синергије и комплементарности са активностима истраживања и технолошког развоја ЕУ, те са јачањем њене безбедности и аутономије, као и безбедности и одрживости свих свемирских активности везаних за свемирске објекте и управљање свемирским отпадом. На крају, општи циљеви Програма обухватају промоцију улоге ЕУ као глобалног актера у свемирском сектору, подстицање међународне сарадње, јачање европске свемирске дипломатије, укључујући и поштовање принципа реципроцитета и фер конкуренције, те јачање њене улоге у решавању глобалних изазова, подржавању глобалних иницијатива, укључујући и оне које се односе на одрживи развој, и подизање свести о свемиру као заједничком наслеђу човечанства. Посебни циљеви укључују пружање дугорочних, најнапреднијих и најбезбеднијих услуга за позиционирање, навигацију и мерење времена, уз истовремено гарантовање континуитета и стабилности услуга за Галилео и EGNOS; дугорочно и одрживо пружање тачних и поузданих података, информација и услуга у области посматрања

Земље, како би се подржало дизајнирање, спровођење и праћење политика ЕУ и њених држава чланица, као и акције засноване на захтевима корисника Коперникуса; побољшање могућности за надзор, праћење и идентификацију свемирских објеката и свемирског отпада како би се додатно повећале перформансе и аутономија капацитета у оквиру SST подкомпоненте на нивоу ЕУ и како би се пружиле SWE услуге, односно како би се мапирали и умрежили капацитети држава чланица у оквиру NEO подкомпоненте; обезбеђивање дугорочне доступности поузданих, безбедних и исплативих сателитских комуникационих услуга за кориснике GOVSATCOM-а; подржавање аутономних, безбедних и исплативих капацитета за приступ свемиру, узимајући у обзир битне безбедносне интересе ЕУ, промовисање развоја снажне свемирске економије укључујући подршку свемирском екосистему и јачање конкурентности, иновација и предузетништва.

Свемирски програм подржава слободан приступ свемиру, тј. обједињавање (агрегацију) услуга лансирања свемирских објеката на захтев држава чланица и међународних организација (члан 5). У синергији са другим технолошким и финансијским програмима, а без угрожавања активности ЕСА у области приступа свемиру, Програм може подржати адаптације постојећих система за лансирање сателита у свемир, као и њихов технолошки развој и примену алтернативних иновативних система, потом још и адаптацију земаљске инфраструктуре везане за приступ свемиру. Свемирски програм подстиче изградњу нових свемирских капацитета и подржава иновативне активности за најбоље коришћење свемирских технологија, свемирске инфраструктуре или свемирских услуга кроз синергије са другим програмима и финансијским инструментима ЕУ (нпр. са Програмом *InvestEU*). Он подржава активности за подстицање јавне потражње и иновација, као и предузетништва, а за стварање свемирског екосистема погодног за пословање кроз сарадњу између предузећа у облику мреже свемирских платформи. Такође, Програм подржава сарадњу са центрима за дигиталне иновације успостављеним у оквиру Програма Дигитална Европа.⁶ Свемирски програм има у плану спровођење активности образовања и обуке, посебно за стручњаке, предузетнике, дипломце високог образовања и студенте кроз синергије са иницијативама на националном и регионалном нивоу, с циљем развоја напредних

⁶ "Regulation (EU) 2021/694 of the European Parliament and of the Council of 29 April 2021 establishing the Digital Europe Programme and repealing Decision (EU) 2015/2240", *OJ L* 166, 11. 5. 2021, pp. 1–34.

вештина. Њиме се подржава приступ објектима за обраду и тестирање за стручњаке из приватног и јавног сектора, студенте и предузетнике. Уз наведено, Свемирски програм подржава активности сертификације и стандардизације, јачање европских ланаца снабдевања и јачање свемирских капацитета у државама на равноправној основи (члан 6).

У погледу учешћа трећих држава и међународних организација у Свемирском програму, Уредба предвиђа да су Галилео, EGNOS и Коперникус, као и подкомпоненте SWE и NEO, (али не и подкомпонента SST), отворени за учешће чланица Европског удружења слободне трговине (EFTA) које су чланице Европског економског простора (ЕЕА), у складу са условима утврђеним у Споразуму о Европском економском простору (члан 7). Посебно се наглашава да су Коперникус и подкомпоненте SWE и NEO отворени за учешће држава кандидата и потенцијалних кандидата, потом за учешће држава обухваћених Европском политиком суседства, а у складу са општим принципима и општим условима за учешће тих земаља у програмима ЕУ утврђеним у релевантним оквирним и билатералним споразумима и одлукама Савета. Према члану 218. Уговора о функционисању ЕУ (УФЕУ), који покрива учешће треће земље или међународне организације у било ком програму ЕУ, Галилео, EGNOS и GOVSATCOM отворени су за учешће поменутих држава, док је GOVSATCOM још отворен и за учешће држава чланица EFTA. Посебни споразуми који би били закључени у том смислу треба да обезбеде равнотежу у погледу доприноса треће земље или међународне организације која учествује у програмима ЕУ, као и у погледу користи за ту трећу земљу или међународну организацију. Истима се уређују организациони и финансијски услови за учествовање у програмима. Коначно, компоненте или подкомпоненте Програма (осим подкомпоненте SST), отворене су за учешће трећих земаља и међународних организација само ако су заштићени суштински безбедносни интереси ЕУ и њених држава чланица. Чланом 8. Уредбе даље се предвиђа да треће државе и међународне организације могу имати приступ GOVSATCOM и SST услугама под условом да закључе споразум у складу са чланом 218. УФЕУ. Овакав споразум није потребан за приступ јавно доступним SST услугама прописаним тачакама а), б) и ц) члана 55(1), а за које важи одредба из члана 56. Уредбе (члан 8).⁷

⁷ Приступ трећих земаља и међународних организација јавној регулисаној услузи (PRS) коју пружа Галилео регулисан је чланом 3(5) Одлуке бр. 1104/2011/ЕУ Европског парламента и Савета. Видети: "Decision No 1104/2011/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2011 on the rules for access to

Одредбом члана 9. Уредбе потврђује се да је ЕУ власник све материјалне и нематеријалне имовине створене или развијене у оквиру компоненти Свемирског програма. У том циљу, Комисија треба да осигура да релевантни уговори, споразуми и други аранжмани који се односе на активности које могу довести до стварања или развоја такве имовине садрже одредбе којима се осигурава власништво ЕУ над таквом имовином. Ова одредба се не примењује на имовину створену или развијену у оквиру компоненти Програма ако се активности које могу довести до стварања или развоја такве имовине спроводе на основу грантова или награда које у потпуности финансира ЕУ, потом у погледу активности које нису у потпуности финансиране од стране ЕУ или се односе на развој, производњу или употребу PRS пријемника који садрже EUCI или компоненте таквих пријемника.

Истом одредбом Уредбе обавезује се Комисија да осигура да уговори, споразуми и други аранжмани који се односе на наведене активности садрже одредбе којима се успоставља одговарајући режим власништва над таквом имовином, а у ком случају ЕУ може да користи PRS пријемнике у складу са Одлуком бр. 1104/2011/ЕУ⁸ Уз наведено, Комисија још треба да закључи уговоре, споразуме или друге аранжмане са трећим лицима којима би се регулисало власништво над имовином створеном или развијеном у оквиру компоненти Програма, укључујући и стицање права власништва или права лиценце над другом материјалном и нематеријалном имовином неопходном за спровођење Програма. Генерално, Комисија треба да обезбеди оптимално коришћење такве имовине, а у случају када се таква имовина састоји од права интелектуалне својине Комисија треба да управља тим правима на најефикаснији могући начин, узимајући у обзир потребу заштите и повећања вредности имовине, легитимне интересе свих релевантних заинтересованих страна, потребу за хармоничним развојем тржишта и нових технологија и потребу за континуитетом услуга које се пружају у оквиру компоненти Свемирског програма. Комисија треба да осигура да сви релевантни уговорни инструменти предвиде пренос права интелектуалне својине на треће лице или доделе лиценци трећем лицу, укључујући и ауторе те интелектуалне својине. Са друге стране, она треба да обезбеди да Агенција може слободно

the public regulated service provided by the global navigation satellite system established under the Galileo programme”, *OJ L* 287, 4. 11. 2011, pp. 1–8.

⁸ “Decision No 1104/2011/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2011 on the rules for access to the public regulated service provided by the global navigation satellite system established under the Galileo programme”, *op. cit.*

да ужива у тим правима када је то потребно за обављање њених овлашћења и задатака у складу са овом Уредбом.⁹

Комисија има обавезу да обезбеди благовременост у извештавању у вези услуга, података и информација које се пружају у оквиру компоненти Свемирског програма. Исте треба да се пружају без икакве изричите или имплицитне гаранције у погледу њиховог квалитета, тачности, доступности, поузданости, брзине и погодности за било коју сврху (члан 10).

У одредби члана 11. Уредбе разрађују се модалитети буџетирања Свемирског програма у периоду од 2021. до 2027. године, те се у том смислу „за покривање ризика“ опредељују средства у износу од 14.880 милијарди евра. Дистрибуција средстава требало би да се врши тако да се од укупног износа 9.017 милијарди евра определи за Галилео и EGNOS, 5.421 милијарду евра за Коперникус и 0,442 милијарде евра за SSA и GOVSATCOM.¹⁰ Апропријације из буџета Уније додељене Програму финансирају све активности неопходне за постизање планираних циљева (нпр. за студије и састанке стручњака, за информативне и комуникационе активности укључујући институционалну комуникацију, за мреже информационих технологија, за техничку и административну помоћ за спровођење Програма, као што су активности припреме, праћења, контроле, ревизије и евалуације које укључују корпоративне ИТ системе). Значајно је и да се средства додељена државама чланицама могу се пренети у Програм на захтев одговарајуће државе чланице.

За приходе које остваре компоненте Свемирског програма предвиђена је обавеза уплате у буџет ЕУ (Члан 12). Државе чланице ЕУ могу доделити компоненти финансијска средства за покривање додатних трошкова, али под условом да исти не изазивају никакво финансијско оптерећење или кашњење за дотичну компоненту. Комисија одлучује путем спровођења аката да ли су ти услови испуњени. Ови додатни финансијски доприноси третирају се као спољни наменски приход. Сам Свемирски програм, према

⁹ Оквирни споразум о финансијском партнерству предвиђен чланом 28(4) или споразуми о доприносу наведени у члану 32(1) садрже релевантне одредбе које дозвољавају да ЕСА и други ентитети користе права интелектуалне својине.

¹⁰ Комисија може прерасподелити средства између наведених категорија расхода до горње границе од 7,5% то може учинити и путем спровођења аката, када таква прерасподела прелази кумулативни износ који прелази 7,5% износа додељеног категорији расхода која прима средства или категорији која обезбеђује средства.

одредби члана 13. Уредбе, спроводи се под директним или индиректним управљањем у складу са одредбама финансијске Уредбе 2024/2509 (ЕУ).¹¹

У члану 13. Уредбе прописују се принципи набавки за потребе Свемирског програма. Исти укључују промовисање у свим државама чланицама најотворенијег учешћа различитих привредних субјеката, обезбеђење ефикасне тржишне конкуренције, коришћење, кад год је то прикладно, више извора набавке како би се осигурала боља општа контрола над свим компонентама Програма, њиховим трошковима и временским распоредом, поштовање принципа отвореног приступа и фер конкуренције у целом индустријском ланцу снабдевања, спровођењем тендера заснованих на пружању транспарентних и благовремених информација, јасним саопштавањем важећих правила и процедура у области јавних набавки, критеријума за избор и доделу и свих других релевантних информација, обезбеђивањем једнаких услова за све потенцијалне понуђаче, укључујући мала и средња предузећа и стартапове, јачање аутономије ЕУ посебно у технолошком смислу, поштовање безбедносних захтева компоненти Програма и допринос заштити основних безбедносних интереса ЕУ, промовисање континуитета и поузданости услуге и испуњавање одговарајућих друштвених и еколошких критеријума.¹²

У даљем делу Уредбе регулишу се уговори са условним лотовима, уговори о надокнади трошкова и подизвођење радова (чланови 15–17). Тако, у случају оперативних и активности које се односе на инфраструктуру, наручилац може доделити уговор у облику уговора са условним лотовима. У документацији о јавним набавкама мора се навести предмет уговора, цена или механизми за одређивање цена и аранжмани који се односе на пружање радова, робе или услуга у сваком лоту (фиксном или условном). У другом случају, наручилац може да се одлучи за закључење уговора о потпуној или делимичној надокнади трошкова. То се

¹¹ Свемирски програм може да обезбеди финансирање у било ком од облика утврђених у Финансијској уредби, посебно у облику грантова, награда и јавних набавки. Такође може да обезбеди финансирање у облику финансијских инструмената у оквиру операција комбинованог финансирања. Видети: “Regulation (EU, Euratom) 2024/2509 of the European Parliament and of the Council of 23 September 2024 on the financial rules applicable to the general budget of the Union”, *OJ L*, 2024/2509, 26.9.2024.

¹² Одбор за јавне набавке у оквиру Комисије треба пажљиво да прати поступак јавне набавке који се односи на све компоненте Програма уз надзор имплементације буџета ЕУ.

чини у случајевима у којима је тешко или неприкладно утврдити тачну фиксну цену због неизвесности које су нераскидиво повезане са извршењем уговора. Цена која се плаћа по уговору о надокнади трошкова састоји се од надокнаде за све директне и индиректне трошкове које је извођач радова имао приликом извршења уговора, као и фиксне добити и одговарајуће подстицајне исплате. Такође, ови уговори морају одредити максималну горњу границу цене. У погледу подизвођења радова, Уредба предвиђа ову могућност да би подстакла нове привредне субјекте. За уговоре који се у том смислу закључују, а који прелазе 10 милиона евра, наручилац је дужан да обезбеди да најмање 30% вредности уговора буде подизвођено путем конкурентског тендера на различитим нивоима како би се омогућило прекогранично учешће малих и средњих предузећа.

У наставку Уредбе, у одредбама од члана 18. до члана 21. регулише се питање бесповратних средстава, награда и операција мешовитог карактера. ЕУ тако може покрити до 100% прихватљивих трошкова, без утицаја на принцип суфинансирања. Такође, Уредба предвиђа могућност одступања од одредби Финансијске уредбе када се примењују паушалне стопе и када одговорни службеник може одобрити или наложити финансирање индиректних трошкова корисника до највише 25% укупних прихватљивих директних трошкова. Максимални износ финансијске подршке који се може исплатити трећој страни не сме прећи 200.000 евра. У погледу заједничког позива за доделу бесповратних средстава Уредба предвиђа да Комисија или ентитет коме су поверени задаци у контексту Програма може да објави овај позив на који се примењују правила утврђена у Финансијској уредби. Грантови за предкомерцијалне набавке и набавке иновативних решења треба да поштују принципе транспарентности, недискриминације, једнаког третмана, доброг финансијског управљања и пропорционалности, као и правила конкуренције.¹³ За јавне набавке за ове случајеве могу се утврдити посебни услови, као што је ограничавање места обављања активности које су предмет набавке на територију држава чланица и трећих земаља које учествују у Свемирском програму. У поступку се може одобрити више уговора најповољнијем понуђачу или понуђачима уз осигурање да не постоји сукоб интереса.¹⁴ Мешовите

¹³ Циљ предкомерцијалне набавке или јавне набавке иновативних решења које спровode корисници који су наручиоци дефинисан је у Директивама 2014/24/EU(40), 2014/25/EU(41) и 2009/81/EZ(42) Европског парламента и Савета.

¹⁴ Извођач радова у оквиру предкомерцијалне набавке поседује барем права интелектуалне својине која се односе на резултате. Наручиоци радова уживају

финансијске операције о којима се доноси одлука у оквиру Свемирског програма спроводе се у складу са Финансијском уредбом и Уредбом 2021/523.¹⁵

Остале финансијске одредбе Уредбе садржане су у одредбама чланова 22. до 25, којима се уређују питања кумулативног и алтернативног финансирања, заједничких набавки и заштите заједничких интереса ЕУ. Кумулативно финансирање према Уредби не сме прећи укупне прихватљиве трошкове акције. Подршка из различитих програма ЕУ може се израчунати сразмерно у складу са документима којима се утврђују услови за подршку. Акције којима је додељен Печат извржности у оквиру Програма могу добити подршку из Европског фонда за регионални развој или Европског социјалног фонда ако су оцењене у позиву за предлоге у оквиру Програма, потом ако испуњавају минималне захтеве квалитета и ако се не могу финансирати у оквиру тог позива за предлоге због буџетских ограничења. Спровођење јавних набавки препуштено је према Уредби Комисији или Агенцији које могу спроводити заједничке поступке са ЕСА или другим међународним организацијама које су укључене у спровођење компоненти Свемирског програма. Правила о јавним набавкама сходно се примењују у складу правилима из Финансијске уредбе. У вези са применом услова подобности и учешћа Комисија има специјална овлашћења у погледу набавки, грантова или награда где сматра да је то неопходно и прикладно за очување безбедности, интегритета и отпорности оперативних система ЕУ, узимајући у обзир циљ промоције стратешке аутономије ЕУ и то посебно у погледу технологије и ланаца вредности, уз очување отворене економије. Комисија има обавезу да пре примене услова подобности и учешћа обавести Програмски одбор.¹⁶

право приступа резултатима за сопствену употребу без плаћања ауторских хонорара и право да доделе, или право да захтевају од извођача радова да додели, неексклузивне лиценце трећим лицима без права на подлиценцирање. Ако извођач радова не искористи комерцијално резултате након предкомерцијалне набавке у року наведеном у уговору, наручиоци радова могу захтевати да пренесу власништво над резултатима на наручиоце.

¹⁵ "Regulation (EU) 2021/523 of the European Parliament and of the Council of 24 March 2021 establishing the InvestEU Programme and amending Regulation (EU) 2015/1017", OJ L 107, 26. 3. 2021, pp. 30–89.

¹⁶ Према члану 107. Уредбе, Комисији помаже Програмски одбор који се саставља од програмских компоненти, подкомпоненти или безбедоносног особља. Може имати и хоризонтални састав када садржи стратешки преглед спровођења Свемирског програма, кохерентне свемирске компоненте и трансверзалне мере

Услови за подобност подразумевају да је подобно правно лице основано у држави чланици у којој има управљачку структуру, потом да се обавезало да ће обављати све релевантне активности у једној или више држава чланица и да није под контролом треће земље или ентитета из треће земље. Комисија може применити изузеће од наведених услова за одређено правно лице (нпр. за она која имају специфичну технологију, робу или пружају одређене специфичне услуге, потом за лица основана у држави која је чланица ЕЕА или ЕФТА или у којој има извршне и управљачке структуре итд.). Комисија може применити изузеће од наведених услова за правно лице са седиштем у трећој земљи која није чланица ЕЕА или ЕФТА, а где нема лако доступних замена. У одређеним случајевима изузеће се може применити и на правно лице са седиштем у држави чланици које пружи гаранције да се контрола над правним лицем не врши на начин који спречава или ограничава његову способност да набавља, додељује грантове или награде и да производи резултате, посебно кроз обавезе извештавања. По правилу, надлежни органи државе чланице у којој је правно лице основано процењују да ли правно лице испуњава прописане критеријуме, а Комисија се придржава те процене. Коначно, Комисија извештава Програмски одбор о обиму услова за подобност и учешће, те доставља информације о детаљима и образложењима изузећа.¹⁷ Када трећа земља учествује у Свемирском програму на основу одлуке донете на основу међународног споразума, или учествује на основу било ког другог правног инструмента, она би требало да додели одговорном службенику за овлашћења OLAF-у (*European Anti-Fraud Office*) и Ревизорском суду неопходна права и приступ потребан за потпуно вршење њихових овлашћења.¹⁸ У случају OLAF-а таква права укључују право спровођења

уз адекватну прераспodelу буџетских средстава. Програмски одбор има „Форум корисника“ који делује као радна консултативна група у погледу захтева корисника и развоја услуга.

¹⁷ Ова одредба Уредбе не утиче на Одлуку бр. 1104/2011/ЕУ и Делегирану одлуку Комисије од 15. септембра 2015. године (43), Уредбу (ЕУ) 2019/452, Одлуку 2013/488/ЕУ и Одлуку (ЕУ; Еуратом) 2015/444, или на безбедносне провере које спроводе државе чланице у вези са правним лицима укљученим у активности које захтевају приступ класификованим подацима ЕУ, у складу са важећим националним законима и прописима.

¹⁸ Према члану 95. Уредбе, Ради олакшавања борбе против превара, корупције и других незаконитих активности у складу са Уредбом (ЕУ, Еуратом) бр. 883/2013, Агенција је била дужна да у року од шест месеци од датума њеног ступања на снагу, приступи Међуинституционалном споразуму од 25. маја 1999. године о

истрага, уз проверу и инспекцију на лицу места, како је предвиђено Уредбом (ЕУ, Еуратом) 883/2013.¹⁹

4) УПРАВЉАЊЕ СВЕМИРСКИМ ПРОГРАМОМ

Управљање Свемирским програмом заснива се на принципима јасне поделе задатака и одговорности између субјеката укључених у спровођење сваке од његових компоненти и мера, посебно између држава чланица, Комисије, Агенције, ESA и EUMETSAT-а, потом на релевантности управљачке структуре, строгој контроли Програма, транспарентном и исплативом управљању и континуитету услуга, инфраструктуре, укључујући заштиту од релевантних претњи, систематском разматрању потреба корисника података, информација и услуга које се пружају у оквиру компоненти Програма и повезаних научних и технолошких достигнућа, те континуираним напорима за контролу и смањење ризика (члан 26).

У свемирском програму учествују државе чланице. Оне доприносе својим техничким стручним знањем, искуством и пружањем помоћи, посебно у области безбедности и где је то потребно и могуће, стављањем на располагање ЕУ података, информација, услуга и инфраструктуре које поседују или се налазе на њиховој територији, укључујући обезбеђивање ефикасног и несметаног приступа и коришћења Коперникус *in situ* података и сарадњу са Комисијом узимајући у обзир важеће лиценце и обавезе. Путем споразума о доприносу, Комисија и Агенција могу поверити одређене задатке организацијама државе чланице. Кад год је то могуће, допринос држава чланица Корисничком форуму из члана 107(б) заснива се на систематским и координисаним консултацијама са заједницама крајњих корисника на националном нивоу, посебно у вези са Галилеом, EGNOS-ом и Коперникусом (члан 27).

Комисија има општу одговорност за спровођење Свемирског програма. У складу са овом Уредбом, она је дужна да дефинише приоритете и

интерним истрагама Европске канцеларије за борбу против превара (OLAF) и усвоји одговарајуће акте који би се примењивали на све запослене у Агенцији.

¹⁹ "Regulation (EU, Euratom) No 883/2013 of the European Parliament and of the Council of 11 September 2013 concerning investigations conducted by the European Anti-Fraud Office (OLAF) and repealing Regulation (EC) No 1073/1999 of the European Parliament and of the Council and Council Regulation (Euratom) No 1074/1999", *OJ L* 248, 18. 9. 2013, pp. 1–22.

дугорочни развој Свемирског програма у складу са захтевима корисника. Такође, Комисија прати његово спровођење и управља сваком од његових компоненти или подкомпоненти које нису поверене другом ентитету, посебно GOVSATCOM, подкомпонентама NEO и SWE. Она врши јасну поделу задатака и одговорности између учесника у Свемирском програму и координира њиховим активностима. Комисија може закључити оквирни споразум о финансијском партнерству са Агенцијом и, узимајући у обзир Оквирни споразум из 2004. године, са ESA.²⁰ Комисија након консултација са корисницима, укључујући и оне у оквиру Корисничког форума из члана 107(6), као и са другим релевантним странама, путем имплементационих аката може утврдити техничке и оперативне захтеве неопходне за спровођење и развој тих компоненти и услуга које се пружају у оквиру тих компоненти. Комисија има и дужност да осигура да се усвајање и коришћење података и услуга које се пружају у оквиру компоненти Свемирског програма промовишу и максимизирају у јавном и приватном сектору. Она је дужна да развија синергије између примена различитих компоненти Програма и да осигура комплементарност и доследност између Програма и других акција и програма ЕУ. Генерално, она треба да развија сарадњу између држава чланица и да олакша конвергенцију њихових технолошких капацитета и развоја у области свемира. У том циљу, Комисија би требало да сарађује са Агенцијом и ESA. Поред наведеног, Комисија има обавезу да обавести Програмски одбор о привременим и коначним резултатима евалуације свих поступака јавних набавки и свих уговора, укључујући и подуговоре, са субјектима из приватног и јавног сектора (члан 28).

Агенција има улогу да, у оквиру свог Комитета за безбедносну акредитацију, обезбеди акредитацију свих компоненти Свемирског програма. Потом, она има задатке да спроводи комуникацијске активности развоја тржишта и промоције у вези са услугама које се нуде у оквиру програма Галилео и EGNOS, затим и да спроводи комуникацијске активности у вези са тржиштем и координацијом потреба корисника, развојем тржишта и промоцијом података, информација и услуга које се нуде у оквиру програма Коперникус. Агенција пружа стручне услуге Комисији, између осталог, за припрему истраживачких приоритета у примењеном сектору везаном за свемир. С друге стране, Комисија поверава

²⁰ Joanne Wheeler, "Space Law: Europe", European Union, *Global*, December 19, 2025. Интернет: <https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=aba6c22f-179d-404b-8d75-374dc83352a1>

Агенцији следеће задатке: управљање експлоатацијом EGNOS-а и Галилеа, свеобухватну координацију аспеката GOVSATCOM-а везаних за кориснике у тесној сарадњи са државама чланицама, релевантним агенцијама ЕУ, ЕЕАС-ом и другим субјектима за потребе мисија и операција у области управљања кризама. Комисија повера Агенцији још и спровођење активности које су везане за развој примењених апликација заснованих на компонентама Свемирског програма и основним елементима интегрисаних апликација заснованих на подацима и услугама које се пружају у оквиру Галилеа, EGNOS-а и Коперникуса, чак и када су средства за такве активности одобрена у контексту програма Хоризонт Европа. Она јој поверава предузимање активности везаних за прихватање података, информација и услуга међу корисницима које се нуде у оквиру компоненти Програма, осим Галилеа и EGNOS-а, без утицаја на активности Коперникуса и услуге Коперникуса поверене другим субјектима. Кад год се активности повере Агенцији, обезбеђују се и одговарајући финансијски, људски и административни ресурси за њихово спровођење. Агенција може, путем споразума о доприносу, поверити спровођење специфичних акција другим субјектима (члан 29).

ESA према Уредби има следећа овлашћења: У вези са Коперникусом, она координише свемирске компоненте и њихову имплементацију и развој, развија, пројектује и гради свемирску инфраструктуру и обезбеђује приступ подацима. У вези са Галилеом и EGNOS-ом, ESA развија системе и пројектује и развија земаљске сегменте и сателистске компоненте. У вези са свим компонентама Програма, ESA развија истраживачке и развојне активности у сектору распоређивања у областима у којима има стручност. На основу процене Комисије, ESA може добити друге задатке на основу потреба Свемирског програма, под условом да такви задаци не дуплирају активности које спроводи други субјект коме су поверени задаци у контексту овог Програма и да такви задаци имају за циљ побољшање ефикасности. Коначно, Комисија или Агенција могу затражити од ESA да на споразумној основи пружи техничку подршку и информације неопходне за обављање задатака који су им додељени овом Уредбом (члан 30).

Оквирним споразумом о финансијском партнерству утврђују се улоге, одговорности и обавезе Комисије, Агенције и ESA у вези са сваком од компоненти Свемирског програма и неопходним механизмима координације и контроле. Од ESA се захтева да примењује безбедносна правила ЕУ, потом и да испуњава услове везане за управљање повереним средствима посебно у погледу јавних набавки. Кад год Агенција или ESA

оснује одбор за процену понуда за набавке које се спроводе у оквиру споразума о финансијском оквирном партнерству, стручњаци из Комисије и, где је то релевантно, стручњаци из другог повереног субјекта морају да учествују као чланови на састанцима одбора за процену понуда. Такво учешће неће утицати на техничку независност одбора за процену понуда. Оквирним споразумом успостављају се и мере праћења и контроле трошкова, мере ESA за заштиту интереса ЕУ, начела за накнаду ESA за сваку свемирску компоненту (члан 31).

Уредба предвиђа да Комисија путем споразума о доприносу може поверити спровођење припрема за рад и рад Коперникус свемирске инфраструктуре, или њених делова, и управљање приступом подацима из додатних мисија EUMETSAT-у. Такође, она може поверити спровођење Коперникус услуга или њихових делова релевантним агенцијама, телима или организацијама као што су Европска агенција за животну средину, Frontex, Европска агенција за поморску безбедност, SATCEN и Европски центар за средњорочне временске прогнозе. Задаци поверени тим агенцијама, телима или организацијама обављају се на локацијама у ЕУ (члан 32).

5) БЕЗБЕДНОСТ СВЕМИРСКОГ ПРОГРАМА

Безбедност Свемирског програма почива на принципима који узимају у обзир искуства држава чланица и примену безбедносних правила Савета и Комисије, која предвиђају раздвајање оперативних и функција везаних за акредитацију (члан 33). Безбедношћу управља Комисија уз подршку Агенције. У том погледу, посебну улогу има Службеник за људске ресурсе који брине о заштити земаљске и свемирске инфраструктуре и пружања услуга, контроле трансфера технологије и управљања таквим трансферима, развојем и очувањем стеченог стручног знања и искуства у ЕУ и заштитом осетљивих некласификованих и класификованих информација (члан 34). Комисија осигурава спровођење анализе ризика и претњи за сваку свемирску компоненту, утврђује опште безбедносне захтеве и подноси индикативан списак спроведбених аката Одбору Свемирског програма. Она према потреби утврђује и структуру за праћење безбедности и придржавање праваца израђених у оквиру подручја примене Одлуке 2021/698.²¹ С друге стране, Агенција обезбеђује

²¹ "Council Decision (CFSP) 2021/698 of 30 April 2021 on the security of systems and services deployed, operated and used under the Union Space Programme which may

безбедносну акредитацију свих свемирских компоненти у сврху осигурања колективне безбедности, а посредством Комитета за безбедносну акредитацију који доноси безбедносну стратегију и одговарајуће одлуке независно у односу на Комисију и друга одговорна тела, на бази консензуса (или квалификоване већине сходно члану 40. Уредбе), уважавајући одлуке надлежних националних тела држава чланица (члан 37).²² Поменуте одлуке Комитета упућују се на увид Комисији која га обавештава о њиховом учинку, истовремено информишући Европски парламент и Савет о њиховом конкретном дејству (члан 41). Агенција обезбеђује рад Центра за безбедносно праћење Галилеа у складу са захтевима из Одлуке 2021/698. Она обавља задатке који су јој додељени на основу Одлуке 1104/2011, пружа Комисији своју техничку помоћ и доставља све информације потребне за обављање прописаних задатака.²³ Државе чланице предузимају одговарајуће безбедносне мере у погледу заштите инфраструктуре на својој територији и заштите критичне инфраструктуре ЕУ сходно одредбама Директиве Савета 2008/114.²⁴ Оне су дужне да испуњавају задатке везане за безбедносну акредитацију достављањем Комитету свих релевантних информација. Према члану 42. Уредбе, у договору са националним органима надлежним за питања безбедности и под њиховим надзором, државе чланице дужне су да дозволе овлашћеним

affect the security of the Union, and repealing Decision 2014/496/CFSP", *OJ L* 170, 12. 5. 2021, pp. 178–182.

²² Према члану 38. Уредбе, Комитет за безбедносну акредитацију дефинише и одобрава стратегију безбедносне акредитације која, између осталог, одређује обим активности неопходних за спровођење и одржавање акредитације свемирских компоненти или њихових делова, поступак безбедносне акредитације за исте, улогу релевантних заинтересованих страна укључених у процес акредитације, временски распоред за акредитацију који је у складу са фазама компоненти, принципе безбедносне акредитације за мреже повезане са системима успостављеним у оквиру свемирских компоненти, доноси одлуке о безбедносној акредитацији, посебно у погледу овлашћења за лансирање сателита, овлашћења за коришћење система успостављених у оквиру свемирских компоненти, мреже и опреме повезане са услугом PRS итд.

²³ "Decision No 1104/2011/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2011 on the rules for access to the public regulated service provided by the global navigation satellite system established under the Galileo programme", *OJ L* 287, 4. 11. 2011, pp. 1–8.

²⁴ "Council Directive 2008/114/EC of 8 December 2008 on the identification and designation of European critical infrastructures and the assessment of the need to improve their protection", *OJ L* 345, 23. 12. 2008, pp. 75–82.

лицама које је именовао Комитет приступ свим информацијама и свим областима и локацијама које се односе на безбедност система у њиховој надлежности, у складу са својим националним законодавством, између осталог, у сврху безбедносних инспекција, ревизија и тестова битних за праћење безбедносних ризика.

Везано за заштиту поверљивих информација, Уредба прописује њихову размену која претпоставља закључење међународног споразума између ЕУ и треће земље или међународне организације. Физичка лица са пребивалиштем у трећим земљама и правна лица са седиштем у трећим земљама могу радити са поверљивим подацима ЕУ у вези са Свемирским програмом само ако су у тим земљама подложни безбедносним прописима који гарантују ниво заштите најмање еквивалентан оном који је предвиђен безбедносним правилима Комисије утврђеним Одлуком (ЕУ, Еуратом) 2015/444 и безбедносним правилима Савета утврђеним у прилозима Одлуке 2013/488/EU.²⁵ Без утицаја на члан 13 Одлуке 2013/488/EU и правила о индустријској безбедности утврђених у Одлуци (ЕУ, Еуратом) 2015/444, физичком или правном лицу, трећој земљи или међународној организацији може се одобрити приступ класификованим подацима ЕУ ако се то покаже неопходним у конкретном случају, у зависности од природе и садржаја података, потребе примаоца да буде упознат са подацима и степена користи за Унију.

6) ГАЛИЛЕО И EGNOS

Уредбом у члану 44. уређује се експлоатација Галилеа и EGNOS-а кроз предузимање подобних акција које се односе *inter alia* на коришћење, одржавање, континуирано унапређење, развој, модернизацију, заштиту и управљање свемирском инфраструктуром, посебно земаљских центара и станица наведених у Одлуци о спровођењу (ЕУ) 2016/413 или Одлуци Комисије о спровођењу (ЕУ) 2017/1406;²⁶ развој будућих генерација

²⁵ "Commission Decision (EU, Euratom) 2015/444 of 13 March 2015 on the security rules for protecting EU classified information", *OJ L* 72, 17. 3. 2015, pp. 53–88; 2013/488/EU: "Council Decision of 23 September 2013 on the security rules for protecting EU classified information", *OJ L* 274, 15. 10. 2013, pp. 1–50.

²⁶ "Commission Implementing Decision (EU) 2016/413 of 18 March 2016 determining the location of the ground-based infrastructure of the system established under the Galileo programme and setting out the necessary measures to ensure that it functions smoothly, and repealing Implementing Decision 2012/117/EU", *OJ L* 74, 19. 3. 2016, pp.

система и еволуцију услуга које пружају Галилео и EGNOS; подршку развоју Галилеа и апликација повезаних са EGNOS-ом и развој и еволуција кључних технолошких елемената као што су Галилео чипсетови и пријемници; подршку активностима сертификације и стандардизације и развој услуга на тржишту, посебно ради максимизирања социоекономских користи и сарадњу са другим регионалним или глобалним сателитским навигационим системима у сврху олакшавања компатибилности и интероперабилности.

Галилео према члану 45. Уредбе пружа бесплатне услуге за кориснике и пружа информације о позиционирању и синхронизацији првенствено намењене за велике потрошачке сателитске навигационе апликације. Његове услуге су услуге високе тачности (HAS), које, путем додатне дистрибуције података у посебном фреквентном опсегу, пружају прецизне информације за позиционирање и синхронизацију, првенствено намењене за сателитске навигационе апликације за професионалну или комерцијалну употребу. Такође, ове услуге служе аутентификацији сигнала (SAS) намењених за исте сврхе, док, с друге стране, служе и за јавну регулацију (PRS) која је ограничена на кориснике које је овластила влада (углавном у областима безбедности и одбране). Одређене услуге Галилеа служе за хитне случајеве (ES), тако да су бесплатне за кориснике (на пример, у вези са природним катастрофама или другим ванредним ситуацијама). Галилео поред тога пружа услуге мерења времена (TS), која је такође бесплатна за кориснике и која пружа тачно и поуздано референтно време и координисано универзално време, чиме се олакшава развој апликација за мерење времена. Он још доприноси спровођењу услуга потраге и спасавања (SAR) система COSPAS-SARSAT детекцијом сигнала позива за помоћ, потом и услуга праћења интегритета стандардизоване на нивоу ЕУ или међународном нивоу услуга метеоролошких информација о свемиру путем сервисног центра GNSS-а, како је наведено у Одлуци о спровођењу (ЕУ) 2016/413.

EGNOS према члану 46. Уредбе углавном пружа бесплатне услуге попут отворених услуга (EOS), услуга приступа подацима (EDAS) о позиционирању и синхронизацији намењене за велике потрошачке сателитске навигационе апликације, и услуга безбедности живота (SoL),

45–49; “Commission Implementing Decision (EU) 2017/1406 of 31 July 2017 determining the location of the ground-based infrastructure of the EGNOS system”, *OJ L* 200, 1. 8. 2017, pp. 4–6.

које се односе на позиционирање и времену са високим нивоом континуитета, доступности и тачности, укључујући функцију интегритета за упозоравање корисника на квар у систему Галилео и другим GNSS системима. Поменуте услуге треба да буду обезбеђене на територији свих држава чланица географски лоцираних у Европи до краја 2026. године (укључујући у ту сврху Кипар, Азоре, Канарска острва и Мадеиру). Ова покривеност се може касније проширити на друге регионе света, посебно на територије земаља кандидата, трећих земаља повезаних са Јединственим европским небом и трећих земаља обухваћених Европском политиком суседства, под условом да је то технички изводљиво и у складу са безбедносним захтевима из члана 34(2) Уредбе (у случају услуге SoL, на основу међународних споразума).

Спровођење Галилеа и EGNOS-а препуштено је, према члану 47. Уредбе, Комисији. Она путем извршних аката треба да утврди одговарајуће мере управљања и ублажавања ризика, идентификовања кључних прекретница код доношења одлука о праћењу и евалуацији, одређивања локација центара који чине део земаљске инфраструктуре у складу са безбедносним захтевима и на основу отвореног и транспарентног поступка, и одређивања техничких и оперативних спецификација које се односе на свемирске услуге. Њихове услуге би морале бити компатибилне са техничке стране гледишта, укључујући и на нивоу корисника. То конкретно значи да услуге Галилеа и EGNOS-а морају бити компатибилне и интероперабилне са другим сателитским навигационим системима и конвенционалним средствима радионавигације (члан 48).

7) КОПЕРНИКУС

Коперникус се спроводи на основу претходних инвестиција, укључујући инвестиције заинтересованих страна као што су ESA и EUMETSAT и, где је прикладно и исплативо, ослањајући се на националне или регионалне капацитете држава чланица. Он пружа податке и информације на основу потреба корисника и на основу политике бесплатних, потпуних и отворених података. Коперникус начелно подржава спровођење и праћење политика ЕУ и њених држава чланица, посебно у областима животне средине, климатских промена, мора, поморства, атмосфере, пољопривреде и руралног развоја, културног наслеђа, цивилне заштите, праћења инфраструктуре, безбедности и дигиталне економије, с циљем даљег смањења административних оптерећења. Он се састоји од прикупљања података, приступа подацима трећих страна из свемирског посматрања

Земље, приступа подацима које се односе на инфраструктуру и другим пратећим подацима, обраде података и информација у оквиру Коперникус услуга и коришћења података о развоју тржишта и о развоју *Copernicus Sentinel*. Услуге Коперникуса укључују праћења и извештавања о животној средини, услуге праћења Земљине атмосфере, услуге праћења морске средине, земљишта и пољопривреде, климатских промена и управљања кризама, услуге безбедности за подршку надзору унутар и ван ЕУ. Коперникус би требало да промовише међународну координацију система посматрања и повезане размене података како би се ојачала његова глобална димензија и комплементарност, узимајући у обзир међународне споразуме и процесе координације. Према одредби члана 50. Уредбе, Коперникус предузима подобне акције које обезбеђују бољи континуитет постојећих мисија *Copernicus Sentinel* и развој, лансирање, одржавање и рад даљих *Copernicus Sentinel* са проширеним опсегом посматрања, са посебним приоритетом на капацитетима посматрања за праћење антропогених емисија CO₂ и других гасова стаклене баште, омогућавајући праћење поларних региона и иновативних еколошких примена у областима пољопривреде, шумарства, управљања водама и морским ресурсима и у облсти културног наслеђа. Корисници прикупљених информација и података су разне институције ЕУ, агенције, децентрализоване службе, као и национални или регионални јавни органи. Према члану 52. Уредбе, уколико се подаци или информације Коперникуса сматрају осетљивим у погледу безбедности у смислу одредби Делегиране уредбе (ЕУ) 1159/2013, Комисија може поверити приступ, контролу, прикупљање и ширење таквих података и информација једном или више фидуцијарних ентитета.²⁷ Такви ентитети треба да успоставе и воде регистар овлашћених корисника и одобре приступ ограниченим подацима након посебне оперативне процедуре. Иначе, сви подаци Коперникуса су потпуно бесплатни и корисници их могу слободно репродуковати, дистрибуирати, саопштавати јавности, прилагођавати и мењати. Уредба предвиђа предузимање одговарајућих мера обезбеђења којима се штити поуздан приступ подацима Коперникуса за европске кориснике. Комисија има обавезу да издаје лиценце и обавештења у вези

²⁷ "Commission Delegated Regulation (EU) No 1159/2013 of 12 July 2013 supplementing Regulation (EU) No 911/2010 of the European Parliament and of the Council on the European Earth monitoring programme (GMES) by establishing registration and licensing conditions for GMES users and defining criteria for restricting access to GMES dedicated data and GMES service information", *OJ L* 309, 19. 11. 2013, pp. 1–6.

са приступом и коришћењем података и информација Коперникуса, укључујући клаузуле о приписивању, у складу са политиком руковања подацима како је утврђено у овој Уредби.

8) ДРУГЕ КОМПОНЕНТЕ И ПОДКОМПОНЕНТЕ СВЕМИРСКОГ ПРОГРАМА

Подкомпонента SST према члану 54. Уредбе треба да подржи успостављање, развој и рад мреже земаљских и свемирских SST сензора држава чланица, укључујући сензоре које је развила ESA или приватни сектор ЕУ, као и сензоре под националним управљањем, за надзор и праћење свемирских објеката и успостављање европског каталога свемирских објеката. SST треба да подржи обраду и анализу SST података на националном нивоу ради пружања SST информација и услуга. Иста подкомпонента треба да настоји да изнађе синергију са иницијативама које промовишу развој и примену технологија за одлагање свемирских летелица на крају њиховог оперативног века и технолошких система за спречавање и уклањање свемирског отпада, као и са међународним иницијативама у области управљања свемирским саобраћајем. Подкомпонента SST треба такође да пружи техничку и административну подршку како би се осигурао прелаз између Свемирског програма и оквира за подршку SST-у успостављеног Одлуком бр. 541/2014/EU.²⁸

SST услуге које су бесплатне и доступне укључују процену ризика од судара између свемирских летелица или између свемирских летелица и свемирског отпада и потенцијално генерисање упозорења о избегавању судара током следећих фаза мисија свемирских летелица: лансирање, улазак у орбиту, полетање из орбите, рад у орбити и одлагање; детекцију и карактеризацију фрагментације, распада или судара у орбити; процену ризика од неконтролисаног поновног уласка свемирских објеката и свемирског отпада у Земљину атмосферу и генерисање сродних информација, укључујући предвиђања времена и вероватне локације могућег удара; развој активности у припреми за смањење свемирског отпада и санацију свемирског отпада одлагањем постојећег. Корисници SST услуга су државе чланице, ESVD, Комисија, Савет, Агенција, као и јавни и приватни власници и оператери свемирских летелица укључујући и

²⁸ "Decision No 541/2014/EU of the European Parliament and of the Council of 16 April 2014 establishing a Framework for Space Surveillance and Tracking Support", *OJ L* 158, pp. 227–234.

друге јавне и приватне субјекте са седиштем у ЕУ. Међународни корисници SST-а укључују треће земље, међународне организације и приватне субјекте који нису основани у ЕУ. Комисија принципијелно има обавезу да усвоји детаљна правила о функционисању организационог оквира за учешће држава чланица у подкомпоненти SST-а. Државе чланице које желе да учествују у пружању SST услуга подносе један заједнички предлог Комисији којим доказују да испуњавају потребне критеријуме (у погледу власништва, људских ресурса за приступ и управљање SST сензорима, у погледу процене безбедносног ризика за сваки SST, у погледу акционог плана, расподеле различитих активности међу стручним тимовима, у погледу правила за размену података, и др.). Комисија може одбити такав предлог сматрајући да нису испуњени потребни критеријуми. У том случају, најмање пет држава чланица може поднети нови заједнички предлог. Према члану 58. Уредбе државе могу да именују национални конститутивни ентитет са седиштем на својој територији као свог представника који ће закључити споразум о успостављању SST партнерства и утврђивању правила и механизма за њихову сарадњу у спровођењу активности предвиђених дугорочним планом. Државе чланице које учествују у SST подкомпоненти спроводе безбедносну акредитацију на основу општих безбедносних захтева прописаних Уредбом. Оне могу формирати и експертске тимове одговорне за специфична питања везана за различите SST активности. У принципу, експертски тимови обезбеђују заштиту SST података, информација и услуга. Комисија са своје стране формира контакт тачку SST на основу највишег стручног знања у безбедносним питањима и пружању услуга. Контакт тачка обезбеђује неопходне безбедне интерфејсе за централизацију, складиштење и стављање на располагање SST информација корисницима осигуравајући одговарајуће руковање тим информацијама и њихову следљивост. Такође, контакт тачка извештава SST партнерство и Комисију о учинку SST услуга. Национални субјекти успостављају неопходне механизме имплементације са контакт особом за SST (члан 59). Према члану 60. Уредбе, подкомпонента SWE обухвата процену и идентификацију потреба корисника и пружање SWE услуга. Комисија врши избор тих услуга у складу са потребама корисника SWE услуга, њиховом технолошком спремношћу и исходом процене ризика. Она даје предност SWE услугама које се пружају на нивоу ЕУ. SWE услуге могу допринети активностима цивилне заштите и заштити широког спектра сектора, као што су свемир, транспорт, GNSS, електроенергетске мреже и комуникације. Подкомпонента NEO подржава мапирање капацитета

држава чланица за откривање и праћење објеката близу Земље, промовисање умрежавања објеката и истраживачких центара у државама чланицама, развој услуга брзог реаговања способних да опишу новооткривене објекте близу Земље и успостављање европског каталога објеката близу Земље. Комисија може успоставити процедуре за координацију, уз учешће релевантних тела УН, ЕУ и националних јавних органа одговорних за цивилну заштиту у случају откривања објекта близу Земље који се приближава Земљи (члан 61).

9) GOVSATCOM

У оквиру GOVSATCOM компоненте, сателитски комуникациони капацитети и услуге повезани су у јединствени скуп сателитских комуникационих капацитета и услуга ЕУ са одговарајућим безбедносним захтевима. Ова компонента обухвата развој, изградњу и рад инфраструктуре земаљског сегмента и потенцијалне свемирске инфраструктуре, набавку владиних и комерцијалних сателитских комуникационих капацитета, услуга и корисничке опреме неопходне за пружање GOVSATCOM услуга и мере неопходне за даљу интероперабилност и стандардизацију корисничке опреме (члан 62). Обезбеђивање капацитета и услуга GOVSATCOM-а врши се у складу са оперативним захтевима и у границама правила о дељењу и одређивању приоритета. Приступ капацитетима и услугама GOVSATCOM-а у принципу је бесплатан за владине кориснике. Комисија усваја имплементационе акте оперативних захтева за услуге GOVSATCOM-а у облику техничких спецификација које се односе на управљање кризама, праћење и управљање критичном инфраструктуром, укључујући дипломатске комуникационе мреже. Ови оперативни захтеви заснивају се на детаљној анализи захтева корисника GOVSATCOM-а. Комисија усваја имплементационе акте портфолија услуга за GOVSATCOM услуге у облику листе категорија сателитских комуникационих капацитета и услуга и њихових карактеристика, укључујући географску покривеност, фреквенцију, пропусни опсег, корисничку опрему и безбедносне карактеристике. Портфолио услуга узима у обзир постојеће комерцијално доступне услуге како се не би нарушила конкуренција. Корисници имају приступ капацитетима и услугама GOVSATCOM-а наведеним у портфолију услуга преко центара GOVSATCOM-а (члан 63). Корисници су субјекти којима су поверени задаци везани за праћење хитних мисија, операција и инфраструктура (орган јавне власти ЕУ или државе чланице или орган

коме је поверено вршење јавних овлашћења, физичко или правно лице које делује у име и под контролом органа јавне власти). Пружаоци сателитских комуникационих капацитета и услуга обухватају учеснике GOVSATCOM-а и акредитована правна лица (чланови 64. и 65). Према правилу из члана 66. Уредбе, сателитски комуникациони капацитети, услуге и корисничка опрема деле се међу учесницима GOVSATCOM-а, а приоритети се одређују на основу анализе безбедносних ризика. Приликом дељења и одређивања приоритета, предност се даје корисницима GOVSATCOM-а на основу њихове релевантности и критичности. Комисија путем спровођења аката усваја детаљна правила о дељењу и одређивању приоритета сателитских комуникационих капацитета, услуга и корисничке опреме, узимајући у обзир очекивану потражњу, безбедносне ризике и исплативост. Дељење и одређивање приоритета сателитских комуникационих капацитета и услуга међу корисницима GOVSATCOM-а које је овластио исти учесник GOVSATCOM-а одређује и спроводи тај учесник GOVSATCOM-а. Члан 67. Уредбе уређује питања везана за рад земаљског сегмента који обухвата инфраструктуру потребну за пружање услуга корисницима GOVSATCOM-а. Земаљски сегмент и његов рад морају бити у складу са општим безбедносним захтевима. Комисија одређује локацију инфраструктуре земаљског сегмента путем имплементационих аката. Члан 68. Уредбе регулише учеснике GOVSATCOM-а, државе чланице, Савет, Комисију и EEAS. Савет, Комисија или EEAS могу да овласте кориснике GOVSATCOM-а да пружају сателитске комуникационе капацитете, локације земаљског сегмента или део објеката земаљског сегмента на националној територији државе чланице. Ово овлашћење не сме бити у супротности са одредбама о неутралности или несврстаности утврђеним у конституционалном систему државе чланице. Агенције ЕУ могу постати учесници у GOVSATCOM-у само у мери која је неопходна за испуњење њихових задатака. Треће земље и међународне организације такође могу постати учесници у GOVSATCOM-у. Сваки учесник у GOVSATCOM-у именује један надлежни орган који обезбеђује слободан приступ коришћењу услуга које морају бити у складу са важећим безбедносним захтевима. То претпоставља успостављање централне контакт тачке која би помогла у пријављивању безбедносних ризика и претњи, а посебно у откривању потенцијално штетних електромагнетних сметњи које утичу на услуге у оквиру ове компоненте. Члан 69. уређује питање праћења понуде и потражње за потребе GOVSATCOM-а од стране Комисије која делујући у том правцу прати и нове ризике и претње, као и нови технолошки развој.

10) АГЕНЦИЈА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ ЗА СВЕМИРСКИ ПРОГРАМ

Агенција као орган ЕУ поседује правни субјективитет и ужива најшири правни капацитет на територији држава чланица. Агенција може стицати или располагати покретном и непокретном имовином и може бити страна у судским поступцима. Њу заступа извршни директор (члан 70).²⁹ Седиште Агенције је у Прагу, Чешка Република. Ради обављања активности Свемирског програма предвиђених релевантним споразумом, особље Агенције може бити смештено у једном од земаљских центара Галилео или EGNOS наведених у Одлуци о спровођењу (ЕУ) 2016/413 или Одлуци о спровођењу (ЕУ) 2017/1406. Локалне канцеларије могу се основати у државама чланицама. Члан 72. Уредбе регулише административну и управљачку структуру Агенције која се састоји од: Управног одбора, извршног директора и Одбора за безбедносну акредитацију. Управни одбор, извршни директор и Комитет за безбедносну акредитацију сарађују како би обезбедили координисан рад Агенције у складу са унутрашњим актима ових органа. Управни одбор састоји се од по једног представника сваке државе чланице и три представника Комисије, који сви имају право гласа. Он такође укључује једног члана без права гласа кога именује Европски парламент. Председник или заменик председника Комитета за безбедносну акредитацију, представник Савета, представник високог представника и представник ESA могу бити позвани да присуствују састанцима Управног одбора као посматрачи за питања која их се директно тичу, под условима утврђеним у пословнику Управног одбора. Свака држава чланица именује члана и заменика члана Управног одбора, узимајући у обзир њихово познавање задатака Агенције и њихове одговарајуће управљачке,

²⁹ Према Уредби, Агенцијом управља извршни директор којег именује Управни одбор са мандатом од пет година. Он представља Агенцију и потписује споразуме, припрема рад Управног одбора и учествује у његовом раду без права гласа, спроводи његове одлуке, припрема вишегодишње и годишње програме рада Агенције и подноси их Управном одбору на одобрење, осим делова које је припремио и усвојио Комитет за безбедносну акредитацију. Извршни директор припрема извештај о напретку у спровођењу годишњег програма рада, припрема годишњи извештај о активностима и будућности Агенције итд. Поред тога што је одговоран за свакодневно управљање Агенцијом, он у финансијској сфери делатности Агенције саставља нацрт извештаја о процени прихода и расхода и предузима превентивне мере против преваре, корупције или било којих других незаконитих активности. Извршни директор има и одређена овлашћења у вези протока свих релевантних информација, посебно у погледу безбедности.

административне и буџетске вештине.³⁰ Ради обезбеђивања континуитета у активностима Управног одбора, Европски парламент, Комисија и државе чланице настоје да ограниче број промена својих представника у Управном одбору. Мандат чланова Управног одбора и њихових заменика траје четири године и може се обновити. Где је прикладно, учешће представника трећих земаља или међународних организација без права гласа биће одређено споразумима (члан 73). У складу са пословником Управног одбора, члановима Управног одбора могу помагати саветници или стручњаци. По правилу из члана 77. Уредбе, Управни одбор доноси одлуке већином својих чланова са правом гласа. У одређеним случајевима потребна је квалификована (2/3) већина (на пример, за избор и разрешење председника и заменика председника Управног одбора, као и за усвајање буџета, програма рада, одобравање споразума итд.).³¹ Управни одбор доноси одлуке којима обезбеђује да Агенција обавља задатке који су јој поверени, а под условима утврђеним овом Уредбом (члан 77).³² У оквиру управљања Агенцијом посебну улогу има и Комитет за безбедносну акредитацију. Он врши припрему и одобравање вишегодишњег и дела годишњег програма рада који се односи на оперативне активности, финансијске и људске ресурсе и на будућност Агенције (члан 80). Комитет и особље Агенције под његовим надзором, обављају свој посао на начин који им обезбеђује аутономију и независност у односу на друге активности Агенције. На челу Комитета налази се председник и заменик председника који се бирају из чланства

³⁰ Према члану 99. Уредбе чланови Управног одбора, Комитета за безбедносну акредитацију, извршни директор, распоређени национални стручњаци, посматрачи и спољни стручњаци Агенције не могу имати сукоб интереса.

³¹ Управни одбор бира председника и заменика председника из својих чланова који имају право гласа са мандатом од две године.

³² Тако, примера ради, Управни одбор најкасније до 15. новембра сваке године усваја програм рада Агенције за наредну годину, у оквиру вишегодишњег финансијског оквира, врши буџетске функције, усваја механизме за спровођење Уредбе 1049/2001 Европског парламента и Савета, одобрава споразуме из члана 98. након консултација са Комитетом за безбедносну акредитацију, усваја годишњи извештај о активностима и будућности Агенције, обезбеђује одговарајуће праћење у вези са налазима и препорукама које произилазе из евалуација и ревизија, консултује се са извршним директором о оквирном споразуму о финансијском партнерству, усваја безбедносна правила Агенције, именује рачуновођу, делегира релевантна овлашћења органа за именовање извршном директору, доноси одлуку којом се утврђују правила о распоређивању националних стручњака у Агенцију итд.

двотрећинском већином свих чланова са правом гласа, а чији је мандат две године са могућношћу једног продужења.³³

У одредбама чланова 84. до 87. Уредбе регулишу се питања финансирања Агенције. Тако, без обзира на друге ресурсе и накнаде, приходи Агенције укључују допринос унет у буџет ЕУ ради обезбеђивања равнотеже између прихода и расхода. Агенција по правилу може примати *ad hoc* грантове из буџета ЕУ. Она подмирује разноврсне расходе који произилазе из административних и оперативних трошкова. Нацрт извештаја о процени сачињава извршни директор Агенције (у сарадњи са председником Комитета када су у питању његови приходи и расходи) за наредну финансијску годину. Управни одбор доставља нацрт јединственог програмског документа који, између осталог, укључује извештај о процени Комисији и трећим земљама или међународним организацијама са којима је Агенција закључила споразуме. Извештај о процени доставља се и Европском парламенту и Савету, заједно са нацртом општег буџета ЕУ. Савет као буџетски орган одобрава апропријације за допринос Агенцији. Коначно, извршни директор спроводи буџет Агенције.³⁴ У одредбама од 88. до 90. Уредбе уређују се људски ресурси Агенције. Предвиђено је да се на особље Агенције које подлеже безбедносној провери примењује Правилник о особљу, Услови запослења и правила која су заједнички усвојиле институције ЕУ. Заједно са другим интерним прописима, ови акти треба да допринесу аутономном и независном положају особља. У одређеним случајевима, Агенција може запослити националне стручњаке из држава чланица и националне стручњаке из трећих земаља и међународних организација које учествују у раду Агенције. Такви стручњаци такође подлежу безбедносној провери у складу са класификацијом информација које обрађују. Генерално

³³ Према члану 83. председник Комитета за безбедносну акредитацију заступа Агенцију у одређеним случајевима и врши делегирана овлашћења прописана Уредбом, обезбеђује да Комитет самостално спроводи активности у вези безбедносне акредитације, спроводи вишегодишње и годишње програме рада Агенције, припрема делове извештаја о напретку и годишњег извештаја који се односи на оперативне активности и врши друга прописана овлашћења.

³⁴ У вези са наведеним обавезама је и обавеза из члана 108. Уредбе, која налаже Комисији да спроводи информативне и комуникационе акције које се односе на Свемирски програм и на постигнуте резултате. У том смислу, сви примаоци средстава морају да потврде порекло и обезбеде видљивост одобрених финансијских средстава, посебно приликом промоције акција и њихових резултата, пружањем кохерентних, ефикасних и сразмерних циљаних информација различитој публици, укључујући медије и јавност.

узевши, на сво запослено особље, али и на саму Агенцију, примењује се Протокол бр. 7 о привилегијама и имунитетима ЕУ, приложен Уговору о ЕУ и УФЕУ. Занимљиво је и да Агенција закључује споразум о седишту и споразуме о смештају локалних канцеларија у земљама домаћинима (члан 92). Одговорност Агенције може бити уговорна и вануговорна. У првом случају њена одговорност регулисана је законом који се примењује на предметни уговор. У другом случају пак, Агенција ће, у складу са општим принципима заједничким за законе држава чланица, надокнадити сваку штету коју су проузроковали њена одељења или службеници у обављању својих дужности. Суд правде Европске уније има надлежност у споровима који се односе на накнаду штете. Лична одговорност службеника према Агенцији регулисана је одредбама утврђеним у Правилнику о особљу или Условима запослења који се на њих примењују (члан 97). У погледу сарадње са трећим земљама и међународним организацијама, сарадња Агенције одвија се на основу закључених споразума. Поред уобичајених одредби о сарадњи, ови аранжмани садрже и одредбе о размени поверљивих информација са трећим земљама и међународним организацијама и заштити таквих информација. Такви аранжмани подлежу претходном одобрењу Комисије. По правилу, Управни одбор усваја стратегију за односе са трећим земљама и међународним организацијама у оквиру међународних споразума. Комисија треба да осигура да, у својим односима са трећим земљама и међународним организацијама, Агенција делује у оквиру свог мандата и постојећег институционалног оквира (члан 98).

11) ПРОГРАМИРАЊЕ, ПРАЋЕЊЕ, ЕВАЛУАЦИЈА И КОНТРОЛА

Програм према члану 100. Уредбе спроводи се путем програма рада из члана 110. Финансијске уредбе, који су специфични и потпуно одвојени програми рада за сваку од компоненти Свемирског програма. Програми рада које доноси Комисија регулишу акције и повезани буџет неопходан за постизање циљева Свемирског програма. Ради осигурања ефикасне процене његовог напретка, Комисија је овлашћена да доноси делегиране акте и да допуни ову Уредбу одредбама којима се успоставља оквир за праћење и евалуацију.³⁵ Евалуација Свемирског програма, која обухвата

³⁵ Чим усвоји делегирани акт, Комисија истовремено обавештава Европски парламент и Савет. Када ступе на снагу, делегирани акти примењују се све док није истакнут приговор наведених тела, након чега Комисија укида делегирани акт.

све његове компоненте, битна је да би се донеле одговарајуће одлуке од стране Комисије (члан 102). Њоме се процесује ефикасност услуга, развој потреба корисника, расположивих капацитета (код SSA и GOVSATCOM), развој расположивих капацитета за дељење и обједињавање (код Галилеа, Коперникуса и EGNOS-a), и коначно развој података и услуга које нуде конкуренти. За сваку свемирску компоненту, евалуација се ради на основу анализе трошкова и користи. Комисија саопштава закључке евалуација и своја запажања Европском парламенту, Савету, Европском економском и социјалном комитету и Комитету региона. До 30. јуна 2024. године и сваке четири године након тога, Комисија процењује учинке Агенције у односу на њене циљеве, мандат и задатке. Ако Комисија сматра да даљи рад Агенције више није оправдан, може предложити да се ова Уредба измени.

12) СТУПАЊЕ НА СНАГУ

Уредба 2021/696 Европског парламента и Савета од 28. априла 2021. године, о успостављању Свемирског програма Уније и оснивању Агенције Европске уније за свемирски програм ступила је на снагу даном објављивања у Службеном листу ЕУ – 28. априла 2021. године. Иста се примењује ретроактивно почев од 1. јануара 2021. године. Уредба је обавезујућа у целости и директно се примењује у свим државама чланицама.

13) ИЗВОРИ

- “Commission Decision (EU, Euratom) 2015/444 of 13 March 2015 on the security rules for protecting EU classified information”, *OJ L 72*, 17. 3. 2015, pp. 53–88.
- “Commission Delegated Regulation (EU) No 1159/2013 of 12 July 2013 supplementing Regulation (EU) No 911/2010 of the European Parliament and of the Council on the European Earth monitoring programme (GMES) by establishing registration and licensing conditions for GMES users and defining criteria for restricting access to GMES dedicated data and GMES service information”, *OJ L 309*, 19. 11. 2013, pp. 1–6.
- “Commission Implementing Decision (EU) 2016/413 of 18 March 2016 determining the location of the ground-based infrastructure of the system established under the Galileo programme and setting out the necessary measures to ensure that it functions smoothly, and repealing Implementing Decision 2012/117/EU”, *OJ L 74*, 19. 3. 2016, pp. 45–49.

- “Commission Implementing Decision (EU) 2017/1406 of 31 July 2017 determining the location of the ground-based infrastructure of the EGNOS system”, *OJ L 200*, 1. 8. 2017, pp. 4–6.
- “Council Decision (CFSP) 2021/698 of 30 April 2021 on the security of systems and services deployed, operated and used under the Union Space Programme which may affect the security of the Union, and repealing Decision 2014/496/CFSP”, *OJ L 170*, 12. 5. 2021, pp. 178–182.
- “Council Decision 2013/488/EU of 23 September 2013 on the security rules for protecting EU classified information”, *OJ L 274*, 15. 10. 2013, pp. 1–50.
- “Council Directive 2008/114/EC of 8 December 2008 on the identification and designation of European critical infrastructures and the assessment of the need to improve their protection”, *OJ L 345*, 23. 12. 2008, pp. 75–82.
- “Decision No 541/2014/EU of the European Parliament and of the Council of 16 April 2014 establishing a Framework for Space Surveillance and Tracking Support”, *OJ L 158*, pp. 227–234.
- “Decision No 1104/2011/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2011 on the rules for access to the public regulated service provided by the global navigation satellite system established under the Galileo programme”, *OJ L 287*, 4. 11. 2011, pp. 1–8.
- “Decision No 1104/2011/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2011 on the rules for access to the public regulated service provided by the global navigation satellite system established under the Galileo programme”, *OJ L 287*, 4. 11. 2011, pp. 1–8.
- Димитријевић, Душко, „Свемирска стратегија Европске уније за безбедност и одбрану“, *Европско законодавство*, 2025, Vol. 24, бр. 89, стр. 179–202.
- Димитријевић, Душко, „Нови предлог Европске уније о свемирском праву“, *Европско законодавство*, 2026, Vol. 25, бр. 93, стр. 179–221.
- “Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council establishing the Space Program of the Union and the European Union Agency for the Space Program and repealing Regulations (EU) No 912/2010, (EU) No 1285/2013, (EU) No 377/2014 and Decision 541/2014/EU”, Brussels, 6. 6. 2018, COM(2018) 447 final.
- “Regulation (EU) 2021/696 of the European Parliament and of the Council of 28 April 2021 establishing the Union Space Programme and the European Union Agency for the Space Programme and repealing Regulations

- (EU) No 912/2010, (EU) No 1285/2013 and (EU) No 377/2014 and Decision No 541/2014/EU“, *OJ L* 170, 12. 5. 2021, pp. 69–148.
- “Regulation (EU) 2021/523 of the European Parliament and of the Council of 24 March 2021 establishing the InvestEU Programme and amending Regulation (EU) 2015/1017“, *OJ L* 107, 26. 3. 2021, pp. 30–89.
 - “Regulation (EU) 2021/694 of the European Parliament and of the Council of 29 April 2021 establishing the Digital Europe Programme and repealing Decision (EU) 2015/2240“, *OJ L* 166, 11. 5. 2021, pp. 1–34.
 - “Regulation (EU, Euratom) 2024/2509 of the European Parliament and of the Council of 23 September 2024 on the financial rules applicable to the general budget of the Union“, *OJ L*, 2024/2509, 26. 9. 2024.
 - “Regulation (EU, Euratom) No 883/2013 of the European Parliament and of the Council of 11 September 2013 concerning investigations conducted by the European Anti-Fraud Office (OLAF) and repealing Regulation (EC) No 1073/1999 of the European Parliament and of the Council and Council Regulation (Euratom) No 1074/1999“, *OJ L* 248, 18. 9. 2013, pp. 1–22.
 - Стојановић, Богдан, Димитријевић, Душко, *Геополитика свемира и међународно право*, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2025.
 - Wheeler, Joanne, “Space Law: Europe“, European Union“, *Global*, December 19, 2025. Интернет: <https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=aba6c22f-179d-404b-8d75-374dc83352a1>

14) ЗНАЧАЈ ЗА РЕПУБЛИКУ СРБИЈУ

Свемирска технологија, свемирски подаци и свемирске услуге постали су неопходни у свакодневном животу и играју кључну улогу у заштити многих стратешких интереса ЕУ и њених држава чланица. Свемирска индустрија је међу најконкурентнијим у свету. Појава нових свемирских актера и развој нових технологија радикално мењају традиционалне индустријске моделе. Да би остала један од водећих међународних актера са великом слободом деловања у домену свемира, ЕУ од краја деведесетих година 20. века развија сопствене свемирске иницијативе и програме, као што су Европски геостационарни навигациони систем (EGNOS), који је кључан за безбедност у ваздухопловству и поморству, Галилео – глобални сателитски навигациони систем који пружа изузетно прецизно позиционирање и мерење времена, Коперникус – водећи светски програм за посматрање и анализу Земље, климатских промена, квалитета ваздуха,

кризних ситуација, и EU SST – програм за надзор и праћење свемира, који је у међувремену прерастао у део програма свесности о ситуацији у свемиру SSA. Да би се осигурао њихов континуитет и да би се побољшали постојећи свемирски капацитети, ЕУ је донела законодавни оквир усвајањем Уредбе 2021/696 28. априла 2021. године, о успостављању Свемирског програма и о оснивању Агенције ЕУ за његову имплементацију. Свемирски програм треба да одговори на потребе европских грађана, али и на захтеве јавних политика ЕУ, стимулишући научни и технички напредак и подржавајући конкурентност и иновационе капацитете националних индустрија у свемирском сектору. Програм треба да допринесе остваривању циљева слободе деловања, независности и безбедности који су од суштинског значаја за остваривање аутономног приступа ЕУ свемиру. У том смислу ЕУ подржава поуздан и исплатив приступ свемиру, посебно у погледу критичне инфраструктуре, технологије и безбедности. Будући да ове циљеве није могуће постићи без унапређења међународне сарадње, ЕУ посредством Свемирског програма настоји да промовише своју глобалну улогу у свемирском сектору радећи на побољшању постојећих свемирских капацитета у области пружања свемирских услуга, као и трансформацији и развоју дигиталних и информационо-комуникационих технологија, како би омогућила испуњавање приоритета у областима климатских промена, транспорта, безбедности и одбране. ЕУ кроз различите компоненте и подкомпоненте Свемирског програма, и кроз активности Агенције за свемирски програм (EUSPA), врши промоцију напредне технологије и индустрије подстицањем фер међународне конкуренције, водећи при томе рачуна о реципроцитету права и обавеза свих актера укључених у његову реализацију. За Србију, као земљу кандидата за чланство у ЕУ, Свемирски програм ЕУ има изузетан стратешки, економски и технолошки значај, јер омогућава постепено укључивање у најсавременије европске токове и пре званичног ступања у пуноправно чланство. Тако, примера ради, на економском плану, овај програм омогућава домаћим компанијама и научно-истраживачким институтима прилику да развијају апликације и софтверска решења базирана на бесплатним подацима система Коперникус и презицном лоцирању система Галилео. Кроз неке од програма, попут програма CASSINI, домаћи предузетници могли би конкурисати за менторство и финансирање иновативних свемирских решења. Локална наменска и аероиндустрија могле би постати део европског ланца снабдевања (кроз производњу делова, компоненти и сензора) за ширу европску свемирску

мрежу.³⁶ На плану заштите животне средине и пољопривреде неке компоненте Свемирског програма ЕУ могле би омогућити Србији прецизне сателитске податке неопходне за оптимизацију наводњавања, праћење здравља усева, рано откривање болести биљака и процену приноса. На безбедносном плану подаци Коперникуса могли би бити од користи за рано препознавање, праћење и санирање последица природних катастрофа попут поплава, суша и шумских пожара. На технолошком плану пак, одређена сарадња већ је иницирана, будући да је Србија изразила интерес за успостављањем формалне сарадње и размене података са програмом Коперникус. Следствено, од значаја је и да Србија може да узме учешће и у пројектима EUSPA што би допринело да технички и законски прилагоди своје системе европским стандардима. Коначно, на плану безбедности, Србија би могла да искористи могућности GOVSATCOM-а који функционише по принципу удруживања и дељења (*pooling and sharing*), не би ли на тај начин обезбедила сигурне, поуздане и исплативе сателитске комуникације од значаја за постизање интегрисаног и безбедног система. Такође, она би могла да искористи сигурносне и комуникационе видове Свемирског програма (попут нове заштићене мреже свемирске инфраструктуре за отпорност, међусобно повезивање и безбедност – IRIS, која се састоји од констелације сателита који омогућавају криптовану комуникацију), чиме би подигла ниво своје одбрамбене и дигиталне отпорности од значаја за убрзанији процес придруживања ЕУ.

³⁶ С обзиром на то да се очекује усвајање „Закона о свемиру“, који би требало да постане оперативан 1. јануара 2030. године, постоји реална шанса да се Република Србија, као земља кандидат за приступање ЕУ, преко својих предузећа у међувремену усклади са његовим одредбама и укључи у глобалне ланце вредности у области свемирске индустрије. Видети: Душко Димитријевић, „Нови предлог Европске уније о свемирском праву, Европско законодавство, 2026, Vol. 25, бр. 93, стр.179–221.

EUROPEAN UNION SPACE PROGRAMME

Duško DIMITRIJEVIĆ*

Abstract: Since the end of the nineties of the 20th century, the European Union (EU) has been developing its own space initiatives and programmes, such as the European Geostationary Navigation System (EGNOS), Galileo, and Copernicus, which aim to respond to the needs of European citizens and the demands of EU public policies. To ensure their continuity and improve the existing space capacities in the field of providing space services and the transformation and development of digital and information and communication technologies, as well as to enable the fulfilment of priorities in the areas of climate change, transport, security, and defence, on April 28, 2021, the EU adopted Regulation 2021/696 establishing the European Space Programme. The Regulation establishes the Programme's objectives, the budget, and forms of financing for the period from 2021 to 2027. At the same time, the Regulation establishes the EU Agency for the Space Programme (EUSPA), which replaces the European Agency for Global Satellite Navigation Systems (GNSS) established by Regulation 912/2010 of September 22, 2010. In the work that follows, the adopted legal solutions related to the Space Programme are considered, as well as the powers of the EU agency responsible for its implementation.

Keywords: EU Space Programme, EU Space Agency, space technology, space data, space services, space industry.

* Institute of International Politics and Economics, Belgrade. E-mail: dimitrijevicd@diplomacy.bg.ac.rs. ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-3375-7280>